

Docela normální myšlení

Francie stojí před druhým kolem prezidentských voleb. Nahlédnutí do politické, kulturní a intelektuální situace této země nabízí kniha publicistických příspěvků známého kulturního historika a esejisty **Alaina Finkelkrauta (* 1949)**, nazvaná *Jedině to je přesné*.

JOSEF CHUCHMA

Předesílám, že následující odstavce budou žánrově čímsi, co se vágně nazývá „nad knihou“. Půjde zkrátka o poznámky k té Finkelkrautově publikaci, o glosy inspirované tou knihou a někdy vztažené k české realitě. Neboť četbu toho svazku považuji pro sebe za setkání se s někým, kdo mi mnohdy mluví z duše.

V letech 2013–2015 se Finkelkraut jednou za týden vyjadřoval k aktuálnímu dění na vlnách pařížského FM rádia *RCJ* (Rádio židovského společenství) a jednou měsíčně ve sloupku v časopise *Causeur*. Předloni v říjnu z těchto výstupů publikoval knihu *La seule exactitude* – český překlad nese titul *Jedině to je přesné*. (Zcela aktuální Finkelkrautovy komentáře k francouzské politice a nynějším volbám jsou ke zhlédnutí na stránkách www.causeur.fr – opět jde o záznamy z vysílání *RCJ*).

„V této knize se snažím ukázat, že zažíváme historický zlom, který se paradoxně neustálým odkazováním k historii zakrývá, snažím se myslet tento zásadní okamžik v těch ohledech,“ píše Finkelkraut v úvodním slově k tomuto souboru příspěvků, jež někdy mají rozsah pouhých několika odstavců, jindy několika tiskových stran. Každému tomu komentáři velmi užitečně předchází krátká informativní kurziva, k čemu konkrétně se komentář vztahuje, co bylo impulzem k němu.

Včera není dnes

Finkelkraut v nejednom příspěvku skutečně brojí proti snadným historickým analogiím, jimiž se pojmenovává a poměřuje současnost. Paralely podle něho na současnou situaci nesedí; řada podstatných skutečností je jiných a nových. Konkrétně ve Francii interprety nynějších společenských dějů přitahují třicátá léta minulého století: tehdejší zaměření proti Židům a judaismu často bývá připomínáno coby obdoba dnešního zaměření proti muslimům, kteří jsou ve francouzském veřejném diskurzu bráněni neskonale vehementněji a častěji než třeba v Česku, jak to ostatně odpovídá přítomnosti muslimského živlu ve Francii.

„Ve třicátých letech nevyhrožovali věřící Židé žádnému univerzitnímu funkcionáři v Paříži smrtí. Neexistoval židovský ekvivalent jednotek pro vymáhání práva šaría,“ poukazuje ovšem Finkelkraut na rozdíly, jež považuje za podstatné. A pokračuje: „Neexistoval ekvivalent jevu, jakým je zpochybňování výuky dějepisu, literatury nebo filozofie na tzv. ‚citlivých‘ středních i základních školách. Žádného žáka by tehdy ani nenapadlo, aby učitel, který vykládá o Flaubertovi, namítl: *Paní Bovaryová* je v rozporu s mým náboženstvím.“

Vztaženo k nám: je třeba být nanejvýš obezřetný k paralelám s první, masarykovskou republikou, tedy i k našim dvacátým a třicátým rokům, neboť nemalá část Československa tehdy byla v podstatě dvojjazyčná a země byla daleko výbušnější vícenárodnostní; rovněž strategické zakotvení státu bylo zcela jiné než dnes atd. atp. A obdobně je zastírán současný stav analogie s husákovskou normalizací; neuplyne týden, aby se někde neobjevil titulěk či veřejný slovní projev suverénně tvrdící, že u nás nastupuje nová normalizace apod. Přitom ti lidé tohle tvrdí zcela svobodně, bez jakéhokoliv osobního ohrožení, zatímco v normalizaci, kterou vidí dorážet na naši současnost, by toto mohli tvrdit pouze v soukromí nebo v samizdatu či v exilu. Rovněž to, co se nyní děje v Polsku nebo Maďarsku, nemá s normalizací v ČSSR nic společného a tamní procesy nám to husákovskou analogií ani v nejmenším nepřiblížuje, poněvadž normalizace se vykonávala pod hlavičkou bezbřehého internacionalismu, zatímco současné polské a maďarské vládní vymezování se proti zbytku světa a potlačování domácí opozice se

dějí pod hlavičkou nacionalismu a jeho motivy a konotace čerpají z tradic sahajících daleko před komunistické poválečné pořádky.

Neznamená to, že Finkelkraut rezignuje na jakýkoliv historický rozměr svého přemýšlení o současnosti, tak omezený a naivní pochopitelně není. Právě naopak: má za to, že francouzská, potažmo evropská kultura se může vykákat velkou tradicí a postmoderní a multikulturní nasávání všeho a všech vede k chaosu bez vítěze, bez řádu, bez náhrady. Finkelkrautovo ohnisko a hledisko, jímž pohlíží na společenské dění, je kulturně-filozofické, nikoliv sociologické. K sociologům, respektive k primárně sociologickému náhledu na příčiny jevů, vznáší opakovaně výhrady v tom smyslu, že citlivé, vyloučené – či jak chcete nazvat vydělené lokality a komunity – jsou přičítány na vrub sociálnímu a ekonomickému zůstávání. Jenže, poukazuje autor, do programů na pozvednutí těchto lokalit a komunit byly ve Francii vyčleněny desítky miliard eur a řešení, rozuměj včlenění do většinové společnosti, prakticky nepokročilo – a nepokročilo zejména proto, že příslušníci těchto dotovaných enkláv nemají vůli a chuť integrovat se, přijmout určitý řád nutný pro existenci v daném prostředí, poněvadž jsou kulturně (včetně náboženského vyznání) prostě někde jinde. „Ale věku rozmanitosti nelze zapominat, že kultury existují a že se mohou dostat do vzájemných konfliktů.“

Běda ovšem, když se tento začarovaný kruh explicitně pojmenovává: člověk je pak ihned označen za netolerantního, za rasistu. Nastupuje, píše Finkelkraut, ne-

Finkelkraut brojí proti snadným historickým analogiím, jimiž se pojmenovává a poměřuje současnost. Paralely podle něho na současnou situaci nesedí.

”

přijatelná alternativa: „... buďto xenofobie, nebo pohrdlivé odmítnutí našeho dědictví, které se vydává za sounáležitost a pohostinství.“ Ve francouzských školách se vyznává kult Jiného, úzkostlivá chápavost k potřebám Nefrancouzů, avšak za cenu snižování nároků ve veřejném školství. Daní je nivelizace a rezignace na „obcování s velkými díly minulosti“. Žáci tím vlastně dostávají pobídky vedoucí k tomu, že „raději hýčkají své nářky a místo toho, aby o něco usilovali“, požadují „od nejranějšího věku odškodnění“.

„Dekonstrukce“ je heslem dneška a tento způsob kritického myšlení otevírá neomezené pole uplatnění pro konstruktivistický sen moderního subjektu,“ poznamenává autor na jiném místě knihy. Tohle novoinženýrství neuznává biologickou danost a vůbec jakékoli (sebe)omezování: pohlaví je téměř pouhý konstrukt, smrt a smrtelnost jsou něco, co by

se mělo popřít, vše je zaměnitelné, každý je nahraditelný. Finkelkraut je pro jedinečnost, pro odlišnost, která je s to respektovat právě i odlišnost toho druhého, Jiného – a soužit s ním na určitém kulturním půdorysu, kulturním v nejšířším slova smyslu.

Mimo jednoduché kategorie

Alain Finkelkraut je Žid. Ten původ třeba zmínit. Z několika důvodů. Ke svému původu se otevřeně hlásí. Židovský pocit ohrožení je ve Finkelkrautovi bytostně přítomen; velmi citlivě vnímá a správně zdůrazňuje hluboký rozpor mezi přístupem, který dbá na přecitlivělost muslimů, již ti vůči sobě (nejen ve Francii) požadují, ale současně tolerantci k jejich otevřenému hlásání antisemitismu či k vůli zničit izraelský stát. Finkelkraut ale není islamofob a je značně kritický k současné politice izraelského státu. Premiér Benjamin Netanjahu se podle něho neděsí ničeho víc „než seriózního vyjednávání a územních ústupků, které to nutně zahrnuje. Raději vede ‚conflict management‘ s Palestinci než občanskou válku s nejradičálnějšími osadníky.“

„Nejsem bezpodmínečný stoupenec svobody projevu – stejně jako cenzura, její velká sokyně, i tato svoboda má svou stinnou stránku. Má dokonce na rukou krev,“ píše Finkelkraut a uvádí příklad politika Rogera Salangera, ministra vnitra, který, připomeňme, v listopadu 1936 spáchal sebevraždu kvůli pomluvám, že v první světové válce dezertoval z armády. Kritika médií je dalším leitmotivem autorových úvah. „Člověk samozřejmě

potřebuje rozumět, aby mohl jednat, ale rozumět současné realitě neznamená oblékat ji do kazajky konceptu, znamená to přistupovat k ní bez preventivních pojistek; neznamená to vnímat ji dle norem, znamená to odpovídat na otázky, které klade, a reagovat na varování, která vysílá,“ poznamenává pisatel.

Nejen v této partii odkazuje k dílu spisovatele, filozofa a novináře Charlese Péguyho (1873–1914), který se rozhodl sledovat události coby novinář, neboť, jak Péguy argumentoval, „je to vynikající cvičení, aby se člověk konečně přesvědčil, že události se skutečně neřídí jím“. „Dnes je bohužel čím dál více novinářů přesvědčeno, že události se řídí jimi,“ dodává k tomu Finkelkraut. „Nic je nepřekvapí. Jejich vidění se nikdy neocitá v úzkých. Pokud vyjdou do terénu, pak proto, aby za jevou rovinou objevili potvrzení svých předpokladů. Vždy najdou to, co hledají. Odtud jejich vševdoucí výraz a neochvějný pocit nadřazenosti. Odtud jejich pobavená shovívavost k hermeneutické naivitě obyčejných smrtelníků. Kdekoli a za všech okolností mají na tváři lehký úsměv těch, kdo vědí, těch, koho nikdo neoblažne, protože ať se stane cokoli, zápletku znají a role už rozdělili.“ Tato slova autor sice adresoval francouzské mediální krajině, ovšem na tuzemskou novinářskou scénu pasují přinejmenším stejně dobře.

V Praze by vůči Finkelkrautovi určitě padla otázka: Je to levičák, anebo pravičák? Otázka by byla položena proto, aby odpovědi, zda je tím, či oním, byl Finkelkraut případně rovnou vyřízen: No jo, co nám tenhle levičák/pravičák bude povídat! To je zřejmě převažující přístup: nálepka, a pokud vyjde najevo, že ten člověk nenosí tutéž nálepku, kterou nosím já, pak je to žvanil, jenž nám tu přece nebude nic vyprávět. Finkelkraut tu binaritu velice ztěžuje, nikoliv však amébní názorovou neuchopitelností, typickou pro nynější politická hnutí, nýbrž proto, že ve svém myšlení spojuje názorovou, filozoficky vybavenou zásadovost s citlivostí vůči konkrétním jevům; řekněme, že je to francouzský republikán na levém křídle, značně kritický k tamní současné levici a se zásadním odporem k antisystémovým stranám.

Revize & dodatečné uznání

Před třiceti lety Finkelkraut publikoval esej *Dstrukce myšlení*, který roku 1993 vydal v překladu Františka Jochmana brněnský Atlantis (občas se ta kniha nyní dá sehnat po antikvariátech). „Barbarství se tedy zmocnilo kultury. Ve stínu tohoto velkého slova roste intolerance současně s infantilismem. (...) A život s myšlením vyklízí pozvolna místo strašnému a posměšnému přízraku fanatika a zombieho,“ zakončil autor svůj esej – a touto citací jsem v tom triadevadesátém roce začal svoji recenzi na *Dstrukci myšlení*, psanou pro týdeník *Respekt*. Recenzi značně kritickou: „Finkelkrautův emfaticky napsaný text si svět zjednodušuje nejpodstatnějším, že ho bipolarizuje. Až trapně tak činí u postmodernismu: džínové uvolnění proti sakům a kravátám, comicsy proti literatuře, rock proti hudbě i slovům. Buď, anebo. Mezi postmodernickými mysliteli nerozlišuje, slévají se mu v zaslepené hlasatele totální relativnosti, s nimiž se stačí vypořádat několika generalizacemi,“ argumentoval jsem pro ni.

Ted' bych ji téměř určitě hodnotil jinak, vstřícněji; pravda, znovu jsem *Dstrukci myšlení* nyní nečetl. Před tím bezmála čtvrtstoletím jsem se rozčiloval nad Finkelkrautovými vývodů, kdy kriticky hovořil o společnosti, v níž nikdo není kulturně nadřazen nikomu, nebo že postmodernismus zavrhne smutnou cestu od kritického myšlení a společných základů k *feelings* (pocitům). Citoval jsem nesouhlasně Francouzova slova, že „neexistuje ani pravda, ani lež, ani stereotyp, ani invence, ani krása, ani ohavnost, nýbrž nekonečná paleta zábah, rozdílných i stejných“. Nyní tyto Finkelkrautovy formulace přijímám – coby bystré a předvídaté pozorovatelské formulace, adekvátní formě eseje, který ze své žánrové podstaty může být experimentující a intuitivní sondou.

Alain Finkelkraut: Jedině to je přesné

Přeložil Jan Seidl. Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), Brno 2017, 274 stran, doporučená cena 249 korun.

Člen Francouzské akademie Alain Finkelkraut v knihovně této instituce; Paříž, 1. prosince 2016

FOTO PROFIMEDIA.CZ